

Fotó: BvOP Fotó

Juhász Ferenc

A BŰNISMÉTLÉS MEGELŐZÉSÉHEZ KAPCSOLÓDÓ BÜNTETÉS-VÉGRE- HAJTÁSI PÁRTFOGÓ FELÜGYELŐI SZAKMAI FELADATOK

A büntetés-végrehajtási szervezet egyik kiemelt feladata az elítéltek visszaesési kockázatának csökkentése. Ebben a reintegrációs szakterület részeként a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők is kulcsfontosságú szerepet töltenek be. Mint az a tanulmányban is bemutatásra kerül, feladataik összetettek, ugyanakkor egymásra épülnek. Olyan bűnmegelőzési szakemberek, akik hatékony módszerek alkalmazásával, gyakorta azok ötvözésével egyetlen cél érdekében végzik hivatásukat: az elítéltek, pártfogó felügyelet alatt állók és szabadult, utógondozást igénybe vevők társadalmi visszailleszkedésének elősegítése, ezáltal a bűnismétlési kockázatuk minimalizálása. A tanulmány az elmúlt három évben elért eredmények bemutatására fókuszál. Ezt részint az egyes ügykörökben végzett szakmai tevékenységek elemzésén, másrészt az alkalmazott főbb módszerek ismertetésén keresztül ismerheti meg az olvasó. A tanulmány kitér azokra a bevezetni tervezett jogintézményekre is, amelyek jelentős mértékben bővíthetik a büntetés-végrehajtás eszköztárát, alkalmazásukkal pedig tovább növelhetik a célcsoport társadalmi visszailleszkedésének esélyeit.

Kulcsszavak: büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő, tevékenységi körök és alkalmazott módszerek, reintegráció, kockázatértékelés, bűnmegelőzés

One of the main tasks of the Prison Service is to reduce the risk of reoffending. Prison reintegration officers also play a key role in this task as part of the reintegration area and activity. As described in this study, their tasks are complex, yet at the same time built on each other. Prison probation officers are crime prevention professionals, who use effective methods and even combine those for a single purpose: to help the social reintegration of convicts, prisoners and released detainees under probation and after-release care to reintegrate into society and therefore minimize the risk of their reoffending. The study focuses on presenting the results achieved during the past three years. The reader may see the successes through on one hand the analysis of the different type of professional activities carried out, and on the other hand through the description of the main methods used. The study also addresses the legal institutions intended to be introduced, which will significantly increase the range of the ways and means used by the Prison Service, and may further increase the chances of successful social reintegration.

Keywords: prison probation officer, scope of activities and applied methods, reintegration, risk assessment, crime prevention

Bevezető

Három éve annak, hogy a Kormány a pártfogó felügyelői rendszer reformjáról döntött. E folyamat eredményeként a pártfogó felügyelői feladatok azon része, amely a jogerős szabadságvesztés-büntetést töltő elítéltekhez kapcsolódik, a megyei (fővárosi) kormányhivataloktól a Büntetés-végrehajtási Szervezet (a továbbiakban: Bv. Szervezet) hatáskörébe került. A lezajlott szervezeti integráció kiemelt jelentőségű a szabadulás előtt álló elítéltek, valamint a pártfogó felügyelet elrendelése mellett feltételeesen szabadulók és az utógondozást kérelmezők eredményes társadalmi reintegrációja szempontjából. A reformfolyamat részeként bevezetésre került az úgynevezett büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő (a továbbiakban: bv. pártfogó felügyelő) fogalma.

Az új jogintézmény bevezetését követően a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.) – és végrehajtási rendeletei – számos módosításon mentek keresztül, amelyek hatására a bv. pártfogó felügyelői feladatok is egyre szerteágzóbbá váltak. Az általuk korábban végzett klasszikus ügykörök mellett megjelent a reintegrációs őrizet és a társadalmi kötődés program jogintézménye, valamint a környezettanulmányok típusai is kiterjesztésre kerültek.

A 2014. október 1-jei hatállyal a Bv. Szervezetbe integrált 30 fő bv. pártfogó felügyelői létszám a feladatok bővülésével 60 főre emelkedett. Tevékenységük fontosságát hamar felismerte a büntetés-végrehajtási intézetek (a továbbiakban: bv. intézet) személyi állománya, így mára már elmondható, hogy szervezeti integrációjuk minden nehézség ellenére komplex módon megvalósult.

A teljes tanulmány két, egymást követő Börtönügyi Szemle lapszámban jelenik meg, éppen ezért célja is kettős: egyrészt az elmúlt évek legfőbb tapasztalatainak, az elért jelentősebb eredményeknek az összefoglalására irányul, majd a második részben interjúk, esetkezelési naplók elemzése, valamint személyes tapasztalataim bemutatása útján a bv. pártfogó felügyelők által végzett mindennapi gyakorlati feladatok bemutatására fókuszál.

Az elért eredményeket aktuális statisztikai adatok és értékelések támasztják alá, bemutatva a jövőbeli változások várható irányait. Az egyes ügykörökön belüli tapasztalatok értékelését követően azoknak a módszereknek az ismertetésére kerül sor, amelyek alkalmazása jelentős mértékben elősegítette a bv. pártfogó felügyelői munkafolyamatok szervezetségének növelését, és hozzájárul a pártfogói szakma legfőbb célkitűzéseinek érvényre juttatásához. Mindezekon túlmenően fontos szempont a külső állami és civil szervezetekkel folytatott aktív párbeszéd, amely jellemzően együttműködési megállapodások formájában ölt testet. Bátran kijelenthető, hogy partnereink nagyban hozzájárultak eddig elért sikereinkhez.

Végezetül olyan alternatív módszerek ismertetésére kerül sor, amelyek bevezetése által a bv. pártfogó felügyelői szakma még eredményesebben kiteljesedhet a fenti célok elérésében.

Helyzetértékelés

A bv. pártfogó felügyelők létszámhelyzete

Mielőtt a különböző tevékenységi körök tapasztalatainak bemutatására kerülne sor, fontos említést tenni a bv. pártfogó felügyelők aktuális létszámhelyzetéről.

Állománytábla szerinti létszámuk országos szinten 60 fő, a betöltött státuszok száma jelenleg 58. A középírányító szerv Pártfogó Felügyelői Osztálya (a továbbiakban: PFO) 4 fővel működik, 1 státusz betöltetlen, azonban a kiválasztott személy felvétele folyamatban van.

Nehézséget jelent az egyre erősödő fluktuáció, amelynek hátterében több ok is megfigyelhető. Egyrészt az új rendszer kiépítése, felállítása új kihívások elé állította a munkatársakat, másrészt a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény módosítása, majd a kormányhivatalok pártfogó felügyelőinek állami tisztviselői jogviszonyváltása bér-feszültséget eredményezett. A jelenlegi, egy főre jutó – átlagosan – 190 ügy szakszerű ellátása jelentős munkaterhet jelent, amely mellett az adminisztratív jellegű feladatok végrehajtása is kimagasló. Bár a bv. intézetek egyedi adottságai eltérőek, e területen a bv. pártfogó felügyelők helyi szintű támogatottsága is eltéréseket mutat. Tekintettel arra, hogy a bv. pártfogó felügyelői szakma elsajátítása időigényes feladat, kiemelt fontosságú a szakemberek pályán való megtartása.

A mentorálási rendszer működtetése terén a PFO helytállt, amely az újonnan felvételre került személyi állomány szakmai fejlődését segítette elő. Egyre nehezebb feladat elé állítja ugyanakkor a szakterületet, ha a tapasztalt pályaelhagyó kolléga mellett csupán néhány hónapos pártfogói szakmai tapasztalattal rendelkező munkatárs marad, mert felveti az újonnan felvételre kerülő személy betanításának kérdését, amelyet egyre nehezebb megszervezni. Fentiekre tekintettel, kiemelt feladatot jelent a stabilitás elérése, amelyhez álláspontom szerint a bv. pártfogó felügyelők jogviszonyának tisztázása elengedhetetlen.

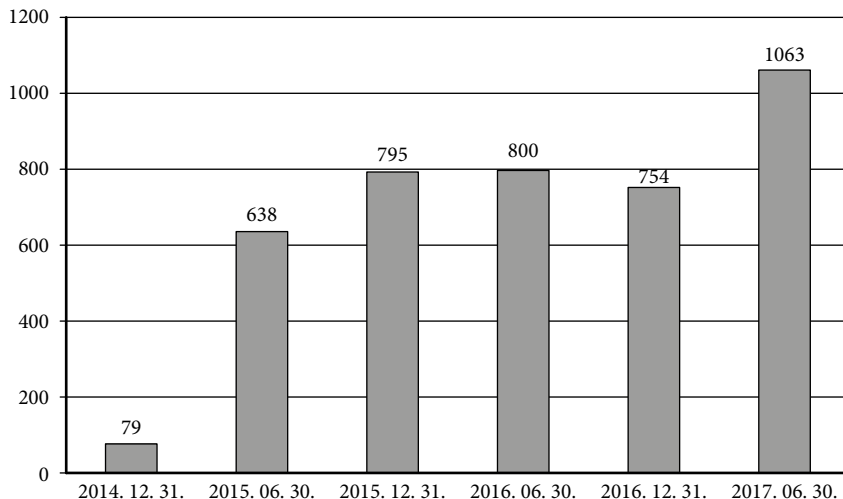
Az ügykörök végrehajtásának tapasztalatai

Szakértői vélemények

„A szakértői véleményeket a pártfogó felügyelői vélemények és a környezettanulmányok alkotják. A környezettanulmány rendszertani szempontból nem minősül szakvéleménynek, ugyanakkor információtartalmát tekintve véleményként kezelhető. Alkalmazása az adott élethelyzet és a fennálló körülmények – elkészítés időpontja szerinti – megismerését segíti elő¹. A mai napig bezárólag (2017. augusztus 30-i adat) összesen 4334 professzionális dokumentum készült, amelyből 1578 a szabadságvesztés-félbeszakítási, 2434 pedig a reintegrációs őrizetbe helyezést megelőző eljárást alapozta meg. A kegyelmi eljárások elbírálásához összesen 68 esetben készült környezettanul-

1 Juhász F., Juhász J., Nagy-Mitró L., Somogyi Zs. B. (2017) p. 21.

mány, fiatalokú elitáltak befogadó részlegbe helyezésével egyidejűleg pedig további 254. A büntetés-végrehajtási bírók (a továbbiakban: bv. bíró) a pártfogó felügyelői vélemények beszerzésének lehetőségével minimális mértékben éltek, eddig összesen 49 ilyen ügy keletkezett. A szakértői vélemények számadatainak alakulását az alábbi diagram szemlélteti:

1. ábra. Az elkészített szakértői vélemények számadatainak változásai

A pártfogó felügyelői véleményekről általánosságban elmondható, hogy a jelenlegi bírói gyakorlat nem használja ki eléggé a külön magatartási szabályok adta viselkedéskorrekciós és szemléletváltásra alkalmas lehetőségeket, amelynek egyik fő oka, hogy ezek végrehajtására nincs megfelelő kapacitás és intézményi háttér. 2017. augusztus 30-ig bezárólag összesen 111 pártfogó felügyelet alatt álló személy részére írt elő a bv. bíró külön magatartási szabályt és 49 esetben kért pártfogó felügyelői véleményt. Látható, hogy ez a szám elenyésző, ha figyelembe vesszük, hogy jelenleg 2543 személy áll feltételes szabadsága mellett pártfogó felügyelet hatálya alatt. Mindemmel egyetlen fiatalokú elitált esetében sem rendeltek még el a feltételes kedvezmény idejére külön magatartási szabályt vagy pártfogó felügyelői véleményt.

A pártfogó felügyelői vélemények jelentősége ugyanakkor kiemelkedő, hiszen ez az egyik legmeghatározóbb eszköz a kontrollfunkció fokozására indokolt esetben. A valamely tevékenység végzésére utasító vagy attól tiltó külön magatartási szabályok előírása és azok megtartásának fokozott ellenőrzése a bűnismétlési kockázatokat csökkentő tényező. E területen a jövőben jelentős változást eredményezhet a közösségi foglalkoztató intézményrendszerének bevezetése a büntetés-végrehajtásban.

A bv. intézetek és az igazságügyi szervek (törvényszékek, ügyészségek) elismerően nyilatkoznak a vélemények alaposágáról és szakszerűségéről. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy – jellemzően a pályakezdő bv. pártfogó felügyelők esetében – nem minden ügyben érvényesül a jogalkotói szándék. Előfordult például, hogy szabadságvesztés-félbeszakítási ügyben kiegészítő információt kellett bekérni, mert az eredeti irat nem tartalmazta egyértelműen az elitált által benyújtott kérelem valóság tartalmát.

A PFO valamennyi továbbképzésen, koordinációs és regionális értekezleten felhívja a figyelmet a szakértői vélemények szakszerűségének javítására, valamint módszertani állásfoglalást ad az egyes eljárások tekintetében.

Reintegrációs gondozás

„Az elítéltek szabadulásra történő felkészítése a Bv. tv. hatályba lépését megelőzően is a bv. szervezet egyik meghatározó feladata volt. A korábbi szabályozás alapján az ezzel összefüggő tevékenységet az akkori nevelési szakterület látta el, amelyet külső állami intézmények, karitatív és civil szervezetek, valamint az egyházak is segítettek.

A Bv. tv. a hatékonyság növelése érdekében új alapokra helyezte ezt a tevékenységet, és az elérni kívánt célokat is újradefiniálta az alábbiak szerint.

A bv. szervezet kiemelt célja a szabadságvesztést töltő elítélt szabadulásra történő eredményes felkészítése, a társadalomba való visszailleszkedésének elősegítése, a szabadulás utáni jogkövető életmód kialakításához szükséges feltételek biztosítása és ezáltal a visszaesési kockázat mértékének csökkentése².

Klasszikus értelemben azonban a szabadulásra történő felkészítés az elítélt befogadásával egyidejűleg kezdetét veszi, különös tekintettel arra, hogy az eljárás során egyéniesített fogvatartási programterv készül, amely mindazon program-elemeket tartalmazza, amelyek teljesítése hozzájárul majd az érintett eredményes reintegrációjához. A rezimszabályok alkalmazása, az ebben rejlő progresszivitás, a fogvatartott irányába ható motiváció, munkáltatásba, oktatásba és szakképzésbe vonása mind a társadalomba történő visszailleszkedést segítik elő³.

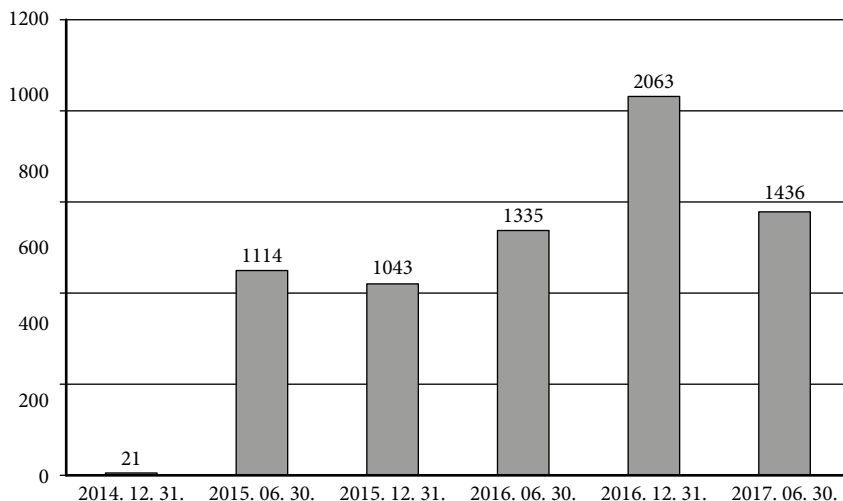
A szabadulásra felkészítés a reintegrációs gondozás keretében valósul meg. 2015. január 1-jei bevezetését követően a kezdeti 21 fő elítélti létszámról a programba eddig bevont fogvatartottak száma összesen 6396 fő, amely kiemelkedő teljesítmény. Az eddigi tapasztalatok alapján, ez a szám év végéig tovább fog emelkedni. Az elítéltek szabadulásra történő felkészítése a Bv. Szervezet egyik kiemelt feladata. Ebben a folyamatban a reintegrációs szakterület hatékony együttműködése elengedhetetlen.

Az elítéltek által benyújtott kérelmek jellege jelentős különbözőséget mutat. A legtöbb ügy a családi kapcsolatok helyreállítása terén keletkezik, főleg a női elítéltek és az időskorúak esetén. Gyakran kérnek segítséget a fogvatartottak gyámügyi ügyek intézésében is (pl. apasági nyilatkozat megtétele, gyermekláthatás szabályozása). Szintén az időskorú elítéltekre jellemző a nyugdíjazási eljárásokban való pártfogói közreműködés és a szabadulást követő szociális otthonba történő elhelyezés megoldása. A lakhatás elősegítése érdekében a bv. pártfogó felügyelők elsősorban az önkormányzatokat vagy az önkormányzati fenntartású szervezeteket keresik meg, ugyanakkor jelentősebb eredmény egylőre a hajléktalan ellátás biztosításában mutatkozik.

Nehézséget jelent a személyi igazolványok beszerzése, tekintettel arra, hogy a Budapesti Fegyház és Börtönben kialakításra kerülő „mobil” kormányablak még nem kezdte meg működését. Az egyéb okmányok (bizonyítvány, hatósági bizonyítvány, adóigazolvány) beszerzése mára már rutinfeladattá vált.

2 Schmehl J. (2015)

3 Schmehl J. (2015)

2. ábra. A folyamatban lévő ügyek alakulása a számok tükrében

A legtöbb kérelem tárgya a személyes közbenjárást igénylő ügyintézés köré csoportosítható. Ilyenek pl. a hatósági ügyekben való pártfogói közreműködés, a karitatív és civil szervezetekkel való kapcsolatfelvétel egyes szolgáltatások nyújtására, valamint a munkaerőpiaci reintegráció elősegítése.

Jelentős előrelépést jelentett a szabadulásra történő felkészítés hatékonyságának növelésére „A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői tevékenységek fejlesztése” című, BM-15-MI-0054 azonosító számú, nyertes pályázati projekt megvalósítása, a Belügyminisztérium Nemzeti Büntemegelőzési Tanács (a továbbiakban: NBT) támogatásával. Ennek részletei a későbbiekben részletesebben kifejtésre kerülnek.

A legnagyobb nehézségek a társadalmi kötődés program jogintézménye alkalmazása területén mutatkoznak. 2016. december 31-ig összesen 22 főt vontak be a bv. intézetek a programba. Ahhoz, hogy a bevonható elítéltek száma jelentősebb mértékben emelkedjen, szükségessé vált a jogintézmény komplex felülvizsgálata. 2017. január 1-jétől már abban az esetben is részt vehet a programban az elítélt, ha szabadságvesztésének mértéke nem több mint két év, végrehajtási fokozata börtön és enyhébb rezsimbe sorolták, továbbá fogház és általános vagy enyhébb rezsimbe helyezték.

2017-ben a társadalmi kötődés programba eddig 12 fő került bevonásra, ami meglehetősen alulmúlja a várt eredményeket. Az elítéltekkel folytatott beszélgetések két körülményre hívták fel a figyelmet. A fogvatartottak a társadalmi kötődés programról viszonylag kevés információval rendelkeznek, ezért az információátadás ösztönzésére a jogintézményről készült elítélti tájékoztató bekerült az új központi házi-rendbe, valamint a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BvOP) honlapjára is felkerült egy ismeretterjesztő anyag. Az alacsony létszám másik oka az, hogy átfedés van a reintegrációs őrizet és a társadalmi kötődés program feltételei között, ezért a jogosultak inkább a reintegrációs őrizet jogintézményét részesítik előnyben.

Reintegrációs őrizet

„A reintegrációs őrizet olyan alternatív büntetés-végrehajtási forma, amely nem a büntetéshez kötődő speciális és generális prevenciók céljaként, mint inkább az elítélt sikeres társadalmi visszailleszkedését, ezen keresztül a visszaesési ráta csökkentését, tehát végeredményben a büntetés-végrehajtás céljának elérését tartja szem előtt”⁴.

A reintegrációs őrizettel összefüggő feladatok végrehajtása az egyik olyan tevékenységi kör, amelyben szinte valamennyi bv. intézeti szakterület markáns szerepet tölt be. Éppen ezért nem tekinthető klasszikus értelemben vett bv. pártfogó felügyelői ügykörnek, azonban figyelemmel arra a körülményre, hogy az előkészítési, majd a jogintézmény alkalmazásának elrendelése esetén az ellenőrzési mechanizmusban kiemelt szerepet töltenek be, a jogintézmény tapasztalatai feltétlenül említést érdemelnek. A bv. pártfogó felügyelők feladatai tehát két szakaszra tagolódnak:

- a távfelügyeleti eszköz alkalmazhatóságának vizsgálata és a bv. bírói döntés megalapozásának előkészítése;
- a reintegrációs őrizetbe helyezett elítélt rendszeres ellenőrzése és indokolt esetben támogatása.

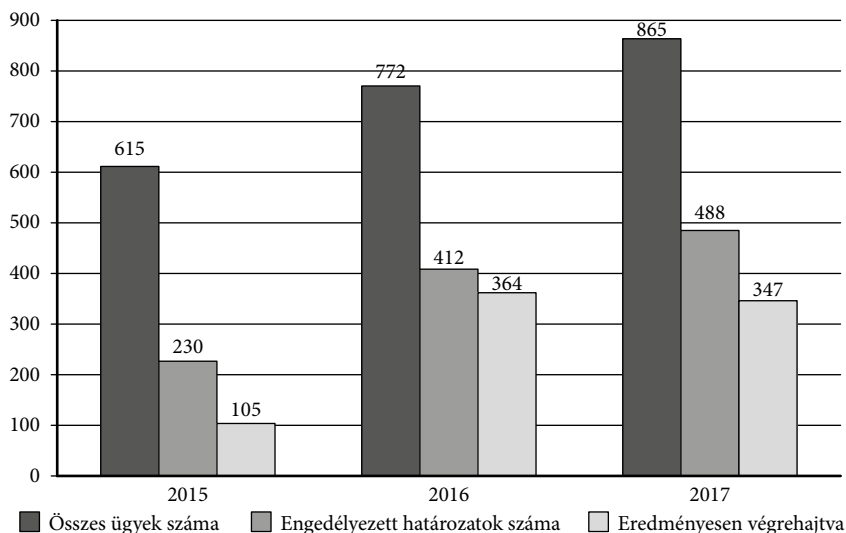
Az előkészítő szakaszban foglalt feladatok végrehajtásának tapasztalatairól a Szakértői vélemények alfejezetben már szó került.

Az őrizetbe helyezett elítéltek ellenőrzésével összefüggésben 2017. augusztus 31-ig a bv. pártfogó felügyelők számos, reintegrációs célú intézkedést fogantatosítottak. A munkába állás elősegítésére 75, a reintegrációs célú szociális ügyek intézésében 195, a családi kapcsolatok erősítése tekintetében 38, a gyógykezelés elősegítése vonatkozásában pedig 23 ügyben nyújtottak segítséget, összhangban a bv. bíró által előírt magatartási szabályokkal. Súlyos magatartási szabályszegés miatt 7 esetben kezdeményezte a bv. pártfogó felügyelő a jogintézmény megszüntetését. Közülük fogolyszökés vétsége bűncselekményt követett el 1 fő.

A Bv. tv. és végrehajtási rendeletei a jogintézmény bevezetése óta több alkalommal is módosításra kerültek, amelyek egyik eleme az illetékesség pontosítása. Ennek köszönhetően valamennyi eljárási szinten a bv. pártfogó felügyelő illetékessége határozza meg a végrehajtás irányát, amely országos szinten a munkaterhek arányos elosztását teszi lehetővé. A jogszabályi módosítás másik fontos eleme a reintegrációs őrizet hatályának kiterjesztése. Azáltal, hogy a visszaesőnek nem minősülő bűnismétlők is kérhetik reintegrációs őrizetbe helyezésüket, jelentősen megnőtt a kihelyezett elítéltek létszáma. A 3. ábrán látható diagram éves bontásban szemlélteti a főbb adatokat, amelyek kizárólag a tárgyévre vonatkoznak.

Az emelkedő tendenciához a középirányító szerv érintett szakterületeinek rendszeres monitorozása is hozzájárult. Annak érdekében, hogy valamennyi érintett elítélt tisztában legyen a jogintézmény mibenlétével és alkalmazási feltételeivel, már a befogadási eljárás során részletes tájékoztatást kap. A PFO elítélti tájékoztatót készített, amelyet az elítéltek kézhez kapnak. A tájékoztató a BvOP honlapján is elérhető, ezáltal a hozzátartozók, érdeklődők is hozzáférnek a szükséges információkhoz.

4 Bogotyán R. (2015) p. 35-36.

3. ábra. A tárgyévre vonatkozó főbb adatok éves bontásban

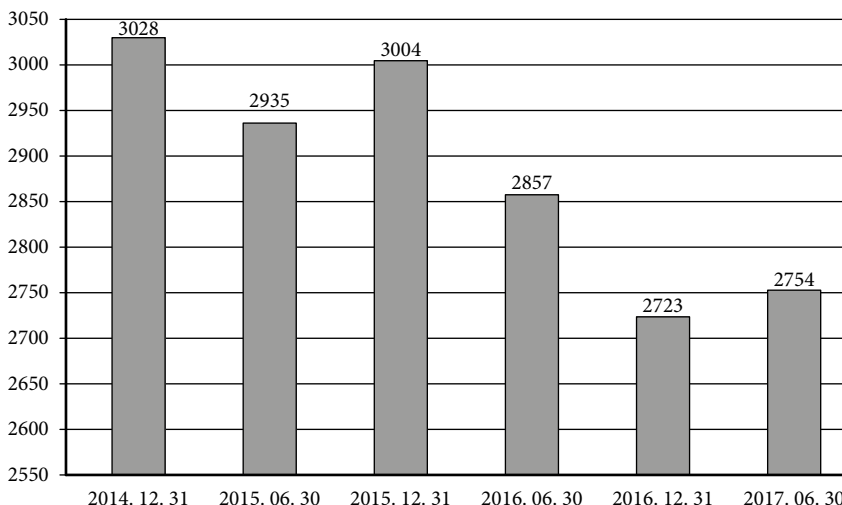
A reintegrációs őrizetbe helyezett létszámának markáns emelkedésével a magartási szabályszegők aránya növekedett. Ez a körülmény indokolta a támogató és kontrollfunkciók felülvizsgálatát. Elmondható, hogy a szabályszegések elkövetésében magasabb kockázatú elítéltek esetében a bv. pártfogó felügyelők a Bv. tv.-ben szabályozott ellenőrzési kötelezettséget a korábbi évek gyakorlatától eltérően a havi egy alkalmon túlmenően, gyakrabban hajtják végre. Mindez bűnmegelőzési célokat is szolgál.

Positívumként értékelhetők a reintegrációs őrizetbe helyezett elítéltek létszámadatai a munkaerőpiaci reintegráció tekintetében. Annak ellenére, hogy a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény büntetés-végrehajtási jogviszony keretében nem teszi lehetővé a munkaügyi szervnél az álláskeresőként történő regisztrációt, az őrizetbe helyezett közel fele bejelentett vagy alkalmi jellegű munkavállaló. Hosszabb távon a törvényi szintű szabályozók összhangjának megteremtése jelentheti a megoldást.

A jogintézmény alkalmazása összességében elérte a jogalkotói szándékot: nem csupán a reintegrációs célkitűzések érvényesülnek, hanem kisebb mértékben hozzájárul a bv. intézetek telítettségi mutatóinak csökkentéséhez is.

Pártfogó felügyelet végrehajtása

A legmarkánsabb feladatot továbbra is a pártfogó felügyelet végrehajtása képezi. A személyi fejlesztésekkel arányosan évről évre fokozatosan vált kimutathatóvá a minőségi feladatellátás, amely a kapcsolattartás módjában, gyakoriságában és a megtett intézkedésekben nyilvánul meg, még a kriminológiai szempontból veszélyeztetettebb térségekben is. 2015. január 1-jétől összesen 6101 pártfogó felügyelet hatálya alatt álló ügyében intézkedtek a bv. pártfogó felügyelők, a folyamatban lévő ügyek száma jelenleg 2693. A pártfogó felügyelet alatt állók csupán 1%-a fiatalkorú, 6%-a női pártfogolt.

4. ábra. A folyamatban lévő ügyek számának időszakos alakulása

A statisztikai adatok elemzése alapján megállapítható, hogy a folyamatban lévő ügyek száma 2016-ban minimálisan csökkent, majd ismét emelkedni kezdett. Az esetszámok viszonylag kiegyensúlyozott arányának egyik oka a bv. pártfogó felügyelők iránti növekvő bizalom a bv. bírók részéről, másrészt a bv. szervek érdekében áll, hogy a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer bevezetése mellett a szabadult elítéltek esetében nagyobb hangsúlyt fektessenek az utánkövetésre pártfogó felügyelet elrendelésének kezdeményezésével.

A pártfogó felügyelet végrehajtása során a bv. pártfogó felügyelők egyrészt a reintegrációs gondozás keretében nyújtott szolgáltatásokat biztosítják, ugyanakkor érvényesítik a kontrollfunkciót, azaz kiemelt figyelmet fordítanak az általános és külön magatartási szabályok megtartására. A pártfogoltakat szakmai kockázatértékelés alapján meghatározott időszakonként elszámoltatják, lakókörnyezetükben ellenőrzést végeznek.

A pártfogó felügyelet elrendelése mellett szabadult elítéltek utánkövetése megvalósul, mert az érintett személyek a bv. pártfogó felügyelő látókörében maradnak. Az általa meghatározott utasításokat a pártfogolt köteles megtartani. Ezek jellemzően egyénre szabott feladatok végrehajtására irányulnak vagy valamely cselekménytől való eltiltásra. Az eddig elért eredmények pozitívak: összesen 49 esetben vált szükségessé súlyos magatartási szabályszegés miatt a feltételes szabadság megszüntetése, és mindösszesen 374 fő vonatkozásában vált ismertté újabb bűncselekmény elkövetése. A bűnismétlési kockázatok aránya összességében lényegesen kevesebb, mint ha pártfogó felügyelet elrendelése nélkül szabadultak volna.

Ezen ügycsoporton belül a pártfogói munkában a legmeghatározóbb a befogadó környezet biztosítása és a családi kapcsolatok megővése, a munkaerőpiaci reintegráció elősegítése, a pártfogoltak lakhatásának biztosítása és a bűnmegelőzési funkció érvényesítése.

A BvOP és a Belügyminisztérium Közfoglalkoztatási Stratégiai és Koordinációs Főosztályával, valamint a bv. intézetekkel és a helyi szintű munkaügyi szervekkel folytatott együttműködés kiemelkedő eredménye a szabadult pártfogoltak közfoglalkoztatásának

lalkoztatás keretében történő munkáltatása és szakmaképzésbe vonása. Utóbbiak a későbbiekben részletesebben is bemutatásra kerülnek.

Talán a legnehezebb feladat a lakhatással nem rendelkezők szállásának megoldása. A bv. pártfogó felügyelő kiemelt feladata, hogy elsősorban a családi, baráti és kisközösségi kapcsolatok útján biztosítsa az érintett lakhatását. Amennyiben ez eredményre nem vezet, az egyedi ügyekhez kapcsolódóan az önkormányzatok vagy a fenntartásukba tartozó hajléktalan ellátó rendszer jelenthet segítséget. Kiemelt feladat továbbá az ún. „félutas házak” vagy ilyen jellegű tevékenységet végző más szervezetek felkutatása és együttműködésbe hívása. Több jó gyakorlat is van e fajsúlyos probléma megoldására az egyházak bevonásával.

A bűnmegelezési funkció akkor éri el a célját, ha a Bv. Szervezet hatékony együttműködést alakít ki a rendőrséggel. A helyi szinten megkötött megállapodások kiterjesztése a bv. pártfogó felügyelői tevékenységre elsősorban a pártfogolt részére előírt, közrendvédelmi jellegű magatartási szabályok megtartásának ellenőrzését segíti elő helyi szinten.

A pártfogó felügyelet végrehajtásában kiemelt együttműködő partnerünk az Igazságügyi Minisztérium igazságügyi módszertani irányításért felelős helyettes államtitkárság Igazságügyi Szakmai Irányítási és Módszertani Főosztálya, helyi szinten pedig a bv. intézetek kötötték megállapodásokat a kormányhivatalok igazságügyi főosztályaival/osztályaival.

Az egyedi ügyekben a bv. pártfogó felügyelők hatékonyan működő munkakapcsolatot alakítottak ki a helyi önkormányzatokkal és az általuk fenntartott intézményekkel, a civil és karitatív szervezetekkel, az egyházakkal és a pártfogoltak reintegrációjában részt vevő szervezetekkel.

Utógondozás

A reintegrációs gondozás akkor éri el a célját, ha a segítő folyamat indokolt esetben az elítélt szabadulását követően utógondozás keretében folytatódik. A PFO a jogintézmény népszerűsítésére, a szabadulás előtt álló elítéltek motivációjának felkeltésére a TÁMOP 5.6.3. kiemelt pályázati projekt keretében tájékoztató kiadványt rendszerezített valamennyi bv. intézetben. Az idei évben új elítélti tájékoztató készült, amely a BvOP honlapján is elérhető. Mindezek ellenére eddig összesen 124 fő vette igénybe a szolgáltatásokat.

A jogintézményről szóló tájékoztató, valamint a bv. pártfogó felügyelők elérhetősége 2016. május hónaptól a Kormányablakokban intézhető ügykörök egyike lett.

Annak érdekében, hogy az utógondozást kérelmezők számaránya növekedjen, és az utánkövetés ezen ügykörön belül is megvalósuljon, a bv. pártfogó felügyelőknek fokozottabban kell érvényesíteniük az elítéltek motivációjának kialakítását, fejlesztését és fenntartását, összhangban a jogszabályokban meghatározott alapelvekkel.

A jövőben az EFOP pályázati projekt tanácsadói jelentős mértékben hozzájárulhatnak e tevékenységi kör fejlesztéséhez, különös tekintettel a munkaerőpiaci reintegráció eredményességének növeléséhez.

A támogató és kontrollfunkció alkalmazása

A bv. pártfogó felügyelői tevékenységek közül kizárólag a pártfogó felügyelet és a reintegrációs őrizet végrehajtásakor érvényesíthetőek a támogató funkciók mellett a kontroll típusú elemek. Természetesen ez a módszer akkor eredményes, ha a bv. pártfogó felügyelő figyelmet fordít a megfelelő arány megtartására.

A feltételesen szabadulók esetében ugyanakkor a kontrollfunkcióra kell helyezni a hangsúlyt, különösen akkor, ha a szabadulót fogva tartása alatt szigorúbb rezsimbe sorolták vagy a fogvatartási és visszaesési kockázata magas volt. Akkor is fokozottabb beavatkozásokat kell foganatosítani, ha fennáll annak a veszélye, hogy a pártfogolt megélhetési bűnözővé válhat, mert nincs befogadó környezete, lakhatása megoldatlan, nem tud elhelyezkedni vagy rendelkezik befogadó környezettel, de azok tagjai kriminális személyek, ezért magas a bűnismétlés kockázata.

A reintegrációs őrizet ellenőrzése ilyen értelemben hasonlít a pártfogó felügyeletre, hiszen annak tapasztalatai alapján határozza meg a bv. pártfogó, hogy az ellenőrzést fokoznia kell-e, vagy esetleg segítenie az őrizettest az életében bekövetkezett negatív változások okán (munkahely, házastárs/élettárs elvesztése). A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a reintegrációs őrizetbe helyezett hangulati változásai – különösen a sorozatosan magatartási szabályt szegők esetében – a kontrollfunkció fokozását teszik indokolttá. Ezt a súlyos magatartási szabályokat megszegő és emiatt a reintegrációs őrizet megszüntetését eredményező esetszámok egyértelműen igazolják.

Kiemelt feladat a rendőrséggel való együttműködések fokozása. A nyílt rendőri információ bekérése, a közrendvédelmi jellegű általános és külön magatartási szabályok ellenőrzésébe történő bevonásuk a pártfogó felügyelet hatálya alatt álló személyek bűnismétlési kockázatának csökkentését szolgálják.

A szakmai fejlődés útjai

A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői tevékenységek fejlesztése

A PFO a bv. pártfogó felügyelők és reintegrációs tisztek szakmai ismereteinek bővítése érdekében 2015-ben pályázatot nyújtott be az NBT pályázati felhívására. A fejezet-címben feltüntetett, BM-15MI-0054 azonosító számú projekt elnyerte a megvalósítás lehetőségét, amelyre 2016-ban került sor.

A pályázati projekt célja a résztvevők számára szervezett továbbképzések keretében olyan szakmai-módszertani ismeretek átadása, amelyek alkalmazása hozzájárul a pártfogás és a reintegrációs gondozás fejlesztéséhez, ezáltal hosszú távon a bűnismétlési kockázatok csökkentéséhez.

A program megcélozta továbbá azt is, hogy országos szinten egységes módszertani és színvonalú munkavégzés alakuljon ki annak érdekében, hogy elsősorban a szakmaiság és ne a bv. pártfogó felügyelő személye határozza meg a tevékenység minőségét,

ezáltal pedig kiszámíthatóbb és ellenőrizhetőbb legyen a munkavégzés, és a gondozásban, utógondozásban részt vevő, illetve pártfogó felügyelet alatt álló elítéltek saját felelőssége és szerepe kellőképpen megjelenjen a reintegráció folyamatában.

A projektbe bevontak képzésben vettek részt, amelynek eredményeként szakmai ismereteket kaptak csoportfoglalkozások és tréningek megtartásához, valamint egyéni esetkezeléshez kapcsolódó ismereteket sajátítottak el.

„A tervezett projekt egy ívet írt le. A kiindulópontja a bv. pártfogó felügyelők továbbképzése volt, ami a saját munkájukon keresztül végül egészen a társadalomig nyúlik. A megszerzett ismereteket fel kellett használniuk mindennapi munkavégzésük során, a közvetett célcsoport számára (reintegrációs gondozásba vont elítéltek) tréninget és csoportfoglalkozást kellett tartaniuk, illetve – a támogató és kontrollfunkció egyidejű alkalmazása mellett – (a reintegrációs gondozásba vont elítéltek, pártfogoltak és utógondozottak) egyéni szükségleteinek és igényeinek megfelelő foglalkozást kellett biztosítaniuk. A bv. pártfogó felügyelők hidat képeznek a bv. intézetben belüli és azon kívüli világ között. Tevékenységeik célja kettős, egyrészt a bűnismétlés megelőzése, másrészt a társadalomba való reintegráció elősegítése. A bűnelkövetők számára ők képviselik a társadalmat, szociálpozitív mintát adva eléjük”⁵.

Szakembereink a képzéseken sikeresen helytálltak, amelynek elvégzéséért tanúsítványt kaptak. Különböző témakörökben összesen 423 csoportfoglalkozást és 420 tréninget tartottak, egyéni esetkezelésbe pedig 553 fő elítéltet vontak be.

További kitűzött célunk volt, hogy az elsajátított ismereteket a projekt befejezése után is napi szinten alkalmazzák, amelyek hosszabb távon a bűnismétlési kockázatok csökkenését eredményezik. A fenntartási időszak időtartama alatt ez maradéktalanul megtörtént, azonban jelenleg jellemzően azokban a bv. intézetekben zajlik a fentiekben vázolt szakmai tevékenység, ahol erre megfelelő kapacitás mutatkozik.

Utóbbi ellenére összességében megállapítható, hogy a pályázat elérte célját, a résztvevők hasznos és hasznosítható képzést kaptak, a tanultakat jó színvonalon átültették a gyakorlati munkájukba, segítve ezzel az elítéltek reintegrációs folyamatát, amely hosszú távon csökkenti a bűnismétlés kockázatát. *„A pályázat egy folyamatnak, egy szakma fejlődésének egyik állomása, amely már a folytatást, a jövőt is magában hordozza”⁶.*

Pártfogói Tevékenység Támogató Rendszer

Szintén jelentős állomásnak tekinthető a Pártfogói Tevékenység Támogató Rendszer 2016. február 1-jei bevezetése, amely a bv. pártfogó felügyelői ügykörökhöz kapcsolódó nyilvántartások vezetését segíti elő. Ezt megelőzően a bv. pártfogó felügyelők részére központi nyilvántartási rendszer nem állt rendelkezésre. Az új modul illeszkedik a FÖNIX Fogvatartotti Alapnyilvántartási Rendszerhez, amely lehetővé teszi a gyors adat- és információáramlást a reintegrációs szakterületen belül.

A PFO a bv. pártfogó felügyelők részére központi oktatást tartott a modul bevezetését megelőzően. A nyilvántartási modul alapadatokkal történő feltöltése határidőre megtörtént.

5 Somogyi Zs. (2016)

6 Somogyi Zs. (2016)

Tekintettel arra, hogy alkalmazása jelenleg kizárólag a bv. intézeteken belül elérhető, jövőbeli feladatként merül fel a program legalább megyeszékhelyeken (fővárosban) működő külső ügyfélfogadó irodában történő elérhetősége, amely komoly segítséget jelentene az adminisztrációs tevékenységek hatékonyabb elvégzésében.

Együttműködési törekvések az eredményesség növelésére

Az Igazságügyi Minisztérium igazságügyi módszertani irányításért felelős helyettes államtitkárság Igazságügyi Szakmai Irányítási és Módszertani Főosztály jogelőd intézményével, az Igazságügyi Hivatallal 2015. március 20-án kötött együttműködési megállapodást a BvOP.

Az együttműködési megállapodás célja a felek hatáskörébe utalt feladatok eredményes megvalósítása, különös tekintettel az elítéltek és az egyéb jogcímen fogvatartottak társadalmi reintegrációjára, valamint a pártfogó felügyelői és a bv. pártfogó felügyelői tevékenység szakterületein esetlegesen felmerülő, mindkét szervezetet érintő feladatok megvalósulására.

Tekintettel arra, hogy a jogelőd Igazságügyi Hivatal a módszertani tevékenység koordinációjáért felelős országos hatáskörű szervezet volt, ugyanakkor a szakmai irányításukba tartozó pártfogó felügyelők a megyei (fővárosi) kormányhivataloknál működnek, a központi megállapodás aláírását követően került sor a helyi szintű megállapodások előkészítésére és aláírására. Az együttműködési megállapodások megkötése a tárgyévben valamennyi bv. intézet részéről megtörtént.

Az együttműködés eredményeként országos szinten a két szervezet vezetői között félévente kerül sor szakmai egyeztetésre, amelyeken a felek kölcsönösen beszámolnak az általuk végrehajtott feladatokról, értékelik az elért eredményeket és vázolják jövőbeli célkitűzéseiket. Mindezen túlmenően, a felek kölcsönösen képviselőket biztosítanak az általuk szervezett szakmai rendezvényeken és konferenciákon.

Helyi szinten az együttműködés napi szintű, amelyet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet (a továbbiakban: Pfr.) 62/L. §-ban foglaltak alapoznak meg. A mindkét szervezetnél pártfogó felügyelet hatálya alatt állók ügyeiben szakmai konzultációt tartanak, a helyi rendezvényeken egyeztetnek szakmai-módszertani kérdésekben. A bv. pártfogó felügyelők külső helyszínen történő ügyfélfogadását jellemzően a kormányhivatalok biztosítják, amely további garanciát jelent a két szervezet pártfogó felügyelőinek eredményes együttműködésére.

Fentiek mellett, a BvOP hatékony együttműködést alakított ki a 2015. július 1-jén, a volt Igazságügyi Hivatalon belül létrejött Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiájával (a továbbiakban: ISZJ), amely 2017. január 1-jétől beolvadt az Igazságügyi Minisztériumba, irányítását közvetlenül az igazságügyért felelős miniszter látja el. Az ISZJ egységes szemléletű szakmai és hivatásetikai képzések biztosításával olyan egységes szemléletű képzést és továbbképzést, minőségbiztosítást is garantáló országos képzési és továbbképzési centrumként hivatott működni, amely egységes szemlélettel, tudományos vizsgálatokon alapuló elméleti és gyakorlati képzésekkel kívánja támogatni az igazságszolgáltatás hatékony működését. Együttműködő partnere a Szegedi Tudományegyetem.

A kialakított együttműködés eredményeként 2016-ban megkezdődött a kormányhivatalok és a Bv. Szervezet pártfogó felügyelőinek ügyviteli vizsgára történő közös felkészítése. Ennek eredményeként 2016-ban 18, az idei évben 16 fő kiképzése valósult meg. A bv. pártfogó felügyelők ügyviteli vizsgakötelezettségét a Büntetés-végrehajtási Szervezetnél működő pártfogó felügyelők, kormánytisztviselők és kormányzati ügykezelők ügyviteli vizsgájáról szóló 18/2014. (XII. 22.) IM rendelet határozza meg.

A BvOP a bv. pártfogó felügyelői tevékenység hatékonyságának növelésére 2015-ben együttműködést kezdeményezett a Közfoglalkoztatási és Vízügyi Helyettes Államtitkárság Közfoglalkoztatási Stratégiai és Koordinációs Főosztállyal (a továbbiakban: Főosztály). Az együttműködés célja a szabadságvesztésből szabadult pártfogó felügyelet alatt állók és utógondozottak munkaerőpiaci reintegrációjának elősegítése volt.

Az együttműködés eredményeként a Főosztály rendelkezésre bocsátotta a megyei (fővárosi) kormányhivatalok közfoglalkoztatásért felelős szervezeti egységei részéről kijelölt azon kontaktszemélyek névsorát, akik a bv. pártfogó felügyelők megkeresése alapján szakmai segítséget nyújthatnak a célcsoport közfoglalkoztatás keretében történő munkáltatásának megszervezésében. A kontaktszemélyek aktualizált névsorát és elérhetőségét a Főosztály évente frissíti és rendelkezésre bocsátja.

Országos szinten 2015-ben valamennyi bv. intézet együttműködési megállapodást írt alá a megyei (fővárosi) kormányhivatalok közfoglalkoztatásért felelős munkaügyi szervezeti egységével, amelynek eredményeként a szabadult elítéltek munkaerőpiaci reintegrációjában folyamatosan pozitív előrelépés mutatkozik. 2016-ban a megállapodások felülvizsgálatra kerültek, tekintettel arra, hogy az EFOP pályázat keretében tanácsadók beléptetésére került sor. Elsődleges feladatuk a szabadult elítéltek munkaerőpiaci reintegrációja. A megállapodás értelmében a helyi munkaügyi szervek heti rendszerességgel irodahelyiséget biztosítanak részükre, és közvetlen munkakapcsolatot tartanak fenn a feladatellátás hatékonyságának növelésére.

Az utógondozás és a feltételes szabadság időtartamára elrendelt pártfogó felügyelet végrehajtása az utánkövetést teszi lehetővé, mert az érintett a bv. pártfogó felügyelő látókörében marad. Részükre a helyi munkaügyi szervezettel való együttműködés keretében továbbra is biztosított a szakmaképzés, közfoglalkoztatás keretében pedig a megélhetésük nem kerül veszélybe. Ez a mai⁷ napig bezárólag 1159 főt érintett, további 1297 fő esetében pedig a bv. pártfogó felügyelő közreműködött a munkába állás elősegítésében. Fontos kiemelni, hogy a munkaerőpiaci reintegráció jelentős mértékben hozzájárult a bűnismétlési kockázatok csökkentéséhez.

Fentiek mellett meg kell említenünk a BvOP és a Magyar Vöröskereszt között 2016. július 26-án megújított együttműködési megállapodást, amely a bv. pártfogó felügyelői feladatok ellátásához is hozzájárul. A megállapodás célja az elítéltek, az egyéb jogcímen fogvatartottak és szabadultak társadalmi reintegrációjának elősegítése, ezzel hozzájárulva a bűnismétlési kockázatuk csökkentéséhez és Magyarország közbiztonságának javításához.

7 2017. augusztus 31-e

Legfőbb feladataik egyike a fogvatartottak családi kapcsolatainak megőrzése és szükség szerinti helyreállítása, kiemelten a fiatalkorúakat és fiatal felnőtteket visszafogadó/befogadó környezet felkészítésére. Mindemellett a szabadságvesztésből szabaduló elítéltek részére az egyéni szükségleteikhez igazított reintegrációs célú támogatásokat nyújtanak, így például kiemelt hangsúlyt fektetnek az egészségügyi, szociális helyzetük javítására, részükre természetbeni juttatásokat (ruhanemű, élelmiszer, tisztálkodó szerek stb.) biztosítanak. A reintegrációs gondozásba vont elítéltek és pártfogó felügyelet elrendelésével szabadultak, valamint az utógondozást igénybe vevő szabadult elítéltek társadalmi visszailleszkedésének elősegítése céljából aktívan együttműködnek a bv. pártfogó felügyelőkkel.

A fenti célok elérése érdekében a bv. intézetek helyi szintű együttműködési megállapodásokat kötöttek a Magyar Vöröskereszt területi szervezeti egységeivel.

Kockázatértékelés bevezetése

A Pfr. meghatározza, hogy a bv. pártfogó felügyelőknek mely ügytípusokban kötelező kockázatértékelést végeznie, amelyek az alábbiak:

- pártfogó felügyelői vélemény;
- környezetanulmányok:
 - kegyelmi eljárásokban;
 - reintegrációs őrizet alkalmazását megelőzően;
 - szabadságvesztés-félbeszakítási ügyekben;
 - társadalmi kötődés programba helyezést megelőzően;
- pártfogó felügyelet elrendelésekor, az elítélt szabadulását követően.

Jelenleg a bv. pártfogó felügyelők szakmai alapú kockázatértékelést végeznek, amelynek alapja az elítélt kriminológiai háttere, feltárt életkörülményei, a rendelkezésére álló dokumentumok vizsgálata, valamint a személyes interjú. Utóbbiakban meghatározó a bv. pártfogó felügyelő szubjektív véleménye, azonban annak érdekében, hogy egzakt kockázati besorolás alkalmazására kerüljön sor, szükségeszerű a kialakított gyakorlat felülvizsgálata.

A szakértői véleményekhez kapcsolódó kockázatelemzés során szakembereink vizsgálják a külön magatartási szabályok előírásának indokoltságát, a reintegrációs célok érvényesülését, és megállapítják a kriminológiai veszélyeztetettség mértékét.

A szakértői vélemények készítésének célja a döntéshozó (bv. bíró, intézetparancsnok) munkájának szakmailag megalapozott segítése. A vélemények attól válnak szakértői jellegűvé, hogy a tényszerű adatközlésen túl szakmai ténymegállapításokat, elemzéseket és következtetéseket tartalmaznak. Tekintettel arra, hogy mind a környezetanulmányok, mind a pártfogó felügyelői vélemények tulajdonképpen a bv. intézet elhagyásáról szóló döntés megalapozásához szükségesek – már céljukat tekintve is könnyen belátható, hogy – kockázatelemzési feladatuk megkerülhetetlen.

A pártfogó felügyelethez kapcsolódó kockázatértékelés alapja az Egyéni Pártfogó Felügyelői Terv (a továbbiakban: terv). A tervben bemutatásra kerülnek a reintegrációs gondozás tapasztalatai, a bűncselekmény elkövetéséhez vezető okok, megvalósul az okok és kockázati tényezők elemzése, meghatározásra kerülnek az el-

érendő célok, feladatok és kötelezettségek, valamint a reintegráció eredményességének elérésében közreműködő, bevonnai tervezett külső partnerek.

A bv. pártfogó felügyelői szakterület tekintetében kiemelt feladatként jelentkezik, hogy – a jogszabályi kötelezettségen túlmenően – olyan statisztikai alapú kérdőíves rendszer álljon rendelkezésre, amely kizárólagosan a visszaesési, tehát bűnismétlési kockázatok mérését helyezi előtérbe. További fontos szempont a jövőben a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer keretében alkalmazott Prediktív Mérőeszköz és a bv. pártfogó felügyelői kockázatértékelés statisztikai alapú kérdőívének összekapcsolása, amelyek ezáltal komplex módon képesek kiszűrni a veszélyeztető körülményeket, és azokra a szakemberek megfelelő válaszokat képesek adni.

A statisztikai alapú kockázatértékelés témakörei egyrészt természetesen a szakmai ismeretek, másrészt pedig a hazai és nemzetközi szakirodalom alapján kerültek meghatározásra, amelyek az alábbiak:

- élettörténet, személyi jellemzők – kriminogén szükségletek;
- befogadó környezet;
- lakhatás;
- munkaerőpiaci helyzet;
- szabadulást követő pszichés státusz.

A felsorolt témakörök azok a kiemelt vizsgálati szempontok, amelyek a Prediktív Mérőeszközben a fogva tartási kockázatok mérése témaköreinek felelnek meg (fogyolyszökés, önkárosító magatartás, bántalmazás, hierarchiában betöltött státusz).

Az élettörténet, személyi jellemzők közé tartoznak azok az információk, amelyek a bűnelkövetést az adott személy életében megágyaszták. Ilyenek lehetnek például a szerfogyasztási előzmények, a személyiség szerveződése, valamint a szocializáltság foka. A kriminogén szükségleteket írják le az antiszociális személyiség és attitűdök, a kriminális ismerősök, a személyközi konfliktusok, illetve a szerabúzus.

A befogadó környezet nem pusztán a családi kapcsolatokat jelenti, hanem az egyént támogató egész szociális hálót, valamint a tágabb értelemben vett társadalmi közeget, amely egyaránt segítheti és nehezítheti a visszailleszkedés folyamatát.

A lakhatás értelemszerűen tartalmazza annak a lehetőségét, hogy a szabadultnak van-e hol lehajtani a fejét, ugyanakkor ki kell térnie arra is, hogy mindez mennyire stabilan elérhető számára, azaz milyen jogcímen teszi ezt meg, milyen körülmények között. Ahogyan a bv. intézet falain belül sem mindegy, hogy mekkora élettér és milyen felszereltség jut egy-egy fogvatartottnak, úgy a szabad élet adta körülmények is befolyásolják egy személy jól-létét.

A munkaerőpiaci helyzetet az iskolázottság, a munkatapasztalat, az álláskeresési technikák ismerete, továbbá az élettérben elérhető állások határozzák meg.

A 2016 utolsó negyedévében elkészült bv. pártfogói kockázatértékelési kérdőív első körben öt bv. intézetben került bevezetésre teszt jelleggel, majd az idei évben országos szinten is kiterjesztésre került.

A kockázatelemzés és értékelés alapján a szabadultak alacsony, közepes és magas bűnismétlési kockázati csoportba sorolhatók. Bár egyértelmű, hogy a magas kockázati besorolású személyek esetében kell a legmagasabb intenzitású beavatkozásokat eszközölni, ugyanakkor fontos azt látnunk, hogy a szakmai és statisztikai szempontok alapján ennek a besorolásnak számos oka lehet, amelyek mindegyike különféle

választ igényel. Ha például valakinek nem megoldott a lakhatása, ott a támogatásnak kell hangsúlyossá válnia, de ha az élettársa kriminális személy, akkor a kontrollfunkciónak kell inkább érvényesülnie a beavatkozás során.

Tekintettel arra, hogy egy kérdőív felvétele csak egy önbevalláson alapuló statikus képet ad, és nem képes bizonyos árnyalatokat rögzíteni, így – akárcsak a Prediktív Mérőeszköz esetében – fontosnak tartjuk a szubjektív korrekció lehetőségét fenntartani a szakemberek számára.

Az egyéni tanácsadás, az egyéni esetkezelés és a kapcsolattartás fejlesztésére irányuló szolgáltatásokon túl, az azonos problémával küzdő elítéltek részére tartott csoportos foglalkozások eszközének alkalmazása hatékonysága szempontjából releváns. Utóbbiak kezelésében a csoportos technikák igen jó eredményeket érhetnek el azzal, hogy a csoporttagokat kompetencia élményhez juttatják, készségeiket, realitásérzéküket fejlesztik. Ez a módszer is nagymértékben hozzájárulhat a visszaesési kockázatok csökkentéséhez.

Fontos tehát, hogy a kockázatok kezelése mindig egyedi módon érvényesüljön, az adott személy szükségleteihez és élethelyzetéhez kapcsolódóan. A bv. pártfogó felügyelőnek a kockázatok felmérésének eredménye alapján kell döntenie például a kapcsolattartás gyakoriságáról és módjairól, ahogyan arról is, hogy milyen szervezeteket von együttműködésbe egy szabadult elítélt reintegrációs sikere érdekében.

A kockázatelemzés elméleti alapjainak lerakása után most a gyakorlati megvalósítás folyamata zajlik. A kérdőív elkészültét követően a bv. pártfogó felügyelők oktatásban részesültek a kitöltésével és használatával kapcsolatban. 2016 decembere óta zajlik a tesztidőszak, amikor a munkatársak elkezdték felvenni a kérdőíveket, besorolták a pártfogó felügyelet alatt állókat a bűnisméltés kockázata szempontjából, és akciótervet dolgoznak ki hozzá. Az adatok összegyűjtését követően a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet statisztikai elemzést végez, amellyel súlyozhatjuk az egyes kockázati szempontokat, kivehetjük a statisztikailag nem releváns kérdéseket. A mérőeszköz használatba kerülésével a kockázati valószínűségek pontosabb meghatározását és ezen keresztül a hatékony beavatkozást várjuk.

Az adatok rögzítése, elemzése és feldolgozása érdekében a jövőben megfelelő informatikai háttér biztosítására van szükség.

Hosszú távon a bűnisméltés szempontjából való kockázatelemzés és értékelés szakmailag és statisztikailag kidolgozott rendszere kétarcú, egyrészt segíti a bv. pártfogó felügyelők szakmai tevékenységét és annak objektivizálását, másrészt bepillantást enged a bűnisméltés szempontjából releváns tényezők világába, ezáltal segíti a megelőzési tevékenység hatékonyságát.

Regionális szakmai napok

A PFO kezdeményezésére 2016-ban új módszer bevezetésére került sor. A szakterület a bv. intézetek földrajzi elhelyezkedése figyelembevételével régiókat alakított ki, azokban ugyanakkor a szakmai szempontok is meghatározóak voltak.

A regionális szakmai napok bevezetésével elérni kívánt célkitűzések a reintegrációs szakterület érintett személyi állományának eredményesebb együttműködésére, a bv.

pártfogó felügyelői feladatok hatékonyabb irányításának és koordinációjának végrehajtására, a közel azonos térségben működő bv. intézetek által feltárt problémák kezelésére, valamint a bv. pártfogó felügyelők szakmai felkészítésének megvalósítására irányultak.

A regionális találkozók további lehetőséget biztosítottak szakmai-módszertani ismeretek elsajátítására és a jó gyakorlatok megismerésére.

Az összesen hat alkalommal megtartott rendezvényen részt vettek az adott régió bv. osztályvezetői, a reintegrációs tisztek és a bv. pártfogó felügyelők. Meghívottként jelen voltak a bv. bírák és a bv. ügyészek, három régióban pedig a kormányhivatalok igazságügyi osztályainak képviselői is. A szakmai napokon kiemelt napirendi pontként szerepelt a reintegrációs őrizettel kapcsolatos tapasztalatok megvitatása. Több olyan jogértelmezési nehézség merült fel, amely rámutatott arra, hogy esetenként nem csak régióként, de egy adott helyszínen is eltérő a jogalkalmazási gyakorlat. A feltárt ellentmondások egy részét a Bv. tv. és végrehajtási rendeletei, valamint a vonatkozó országos parancsnoki szakutasítás módosításával sikerült orvosolni. Utóbbin túlmenően a szakemberek által bemutatott jó gyakorlatokat a résztvevők kölcsönösen megismerték, a feltárt hibák kiküszöbölésére pedig intézkedés történt.

Tekintettel arra, hogy összességében a regionális szintű szakmai rendezvények elérték a kitűzött célokat, 2017-ben a Biztonsági Szolgálat és a Fogvatartási Ügyek Szolgálatát közösen szervezett regionális konzultációkat, további hat helyszínen. A résztvevők köre a biztonsági szakterület személyi állományával bővült.

Az idei évben tovább folytatjuk a regionális rendezvényeket, amelyeken a fogva tartással összefüggő aktuális feladatok mellett a bv. pártfogó felügyelői kockázatelemelés tapasztalatainak megvitatására is sor kerül. Fontos eleme ezeknek a rendezvényeknek az interaktív tapasztalatcsere, amelyeken a résztvevők közvetlenül beszélhetnek az egyes feladatok gyakorlati végrehajtásáról.

A jövőbeli feladatok lehetséges irányai

Közösségi foglalkoztató

A BvOP már évek óta vizsgálja a közösségi foglalkoztató intézményrendszerének bevezetését, azonban erre megfelelő forrás hiányában nem került sor.

A Pfr. szabályozása megfelelő keretet biztosít arra, hogy a BvOP és a bv. intézetek a pártfogó felügyelet alatt állók és az utógondozottak társadalomba történő sikeres visszailleszkedése elősegítésére közösségi foglalkoztatót működtethessenek. Ez esetben a közösségi foglalkoztató szakmai irányítását és felügyeletét a BvOP a bv. intézet útján gyakorolja⁸.

A közösségi foglalkoztató alkalmas lehet olyan szakmai feladatok végrehajtására, amelyekre a normál ügymenet mellett a bv. pártfogó felügyelőknek sokszor nem jut idejük. Ilyenek a közfoglalkoztatásért felelős szervezetekkel, önkormányzatokkal és

8 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről [62/G. § (1)-(2) bekezdései]

az általuk fenntartott intézményekkel való kapcsolattartás, különböző karitatív és civil szervezetekkel, valamint egyházi közösségekkel való együttműködés a lakhatás és a munkahely elősegítése vagy akár a családi kapcsolatok helyreállítása érdekében.

A bevezetni tervezett intézmény abban is kiemelkedő szerepet tölthet be, hogy már a szabadságvesztés végrehajtásának időtartama alatt, így különösen a reintegrációs őrizetbe helyezett vagy társadalmi kötődés programban részt vevő elítélt esetében megteremti a lehetőséget egyes, a fogvatartott egyéni szükségleteihez igazodó szolgáltatások kötelező vagy önkéntes igénybevételére.

A társadalomba történő reintegráció egyik alapeleme, hogy a büntetések, majd a szabadságvesztés utáni időszakra meghatározott intézkedések (pártfogó felügyelet) befejezése után a bűnismétlés megelőzése révén az egyén képes legyen jogkövető magatartás folytatására a bv. pártfogó felügyelői szakterület segítő és kontrollfunkciói nélkül.

Az Igazságügyi Minisztérium szakmai irányításába tartozó és a kormányhivatalok alkalmazásában álló pártfogó felügyelők tevékenységét tekintve az elérendő célok egyezők, a feladatok hasonlóak. Éppen ezért, együttműködés keretében a közösségi foglalkoztató ügyfélköre az általuk ellenőrzött, pártfogó felügyelet alatt álló személyekre is kiterjeszthető. Ugyanakkor ez kölcsönös, hiszen jó gyakorlatnak tekinthető a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (Miskolcon) működő „Zöld Pont” elnevezésű közösségi foglalkoztató, amelynek szolgáltatásai helyi együttműködési megállapodás alapján a bv. pártfogó felügyelők által delegált ügyfélkör tekintetében is elérhetőek.

Jelentős fordulatot a Belügyminisztérium, majd ezt követően az Igazságügyi Minisztérium érintett munkatársaival folytatott szakmai egyeztetések hoztak. Felmerült annak lehetősége, hogy az EFOP pályázat tartalmi elemeinek bővítése útján három helyszínen, Debrecenben, Szolnokon és Nyíregyházán közösségi foglalkoztató kezdhesse meg működését. Az egyeztetésben résztvevők elkészítették az új intézmény szakmai-működési koncepcióját, amelyet az Emberi Erőforrások Minisztériuma megvizsgált. A Belügyminisztérium és konzorciumi partnere, a BvOP által benyújtott szakmai tartalom bővítésére és a projekt keretösszegének emelésére vonatkozó program megvalósítását az Irányító Hatóság 2017. szeptember 1-jén jóváhagyta. A projektben együttműködő partnerként részt vesz az Igazságügyi Minisztérium és a Miniszterelnökség útján az érintett kormányhivatalok.

A célcsoportot a hátrányos helyzetű csoportok, a kisebbségi származásúak, a fogyatékkal élők, a pszichiátriai és szenvedélybetegek, a demens, idős vagy hajléktalan személyek, a bűnelkövetők, valamint a bűnelkövetés, áldozattá válás szempontjából kiemelten veszélyeztetett gyermekek és fiatalok, a javítóintézetben és bv. intézetben elhelyezettek, közvetve pedig a többségi társadalom alkotják.

A közösségi foglalkoztató a Bv. Szervezet vonatkozásában az alábbi főbb tevékenységek végrehajtására nyújt majd lehetőséget:

- a külön magatartási szabályok végrehajtása, valamint
- az egészségügyi, a gyermekvédelmi és a szociális ellátást, támogatást vagy szolgáltatást nyújtó szervezetekkel, szervezetekkel, továbbá oktatási intézményekkel, civil szervezetekkel való együttműködés;
- a viselkedéskorrekciók, illetve kompetencia fejlesztésére irányuló csoportos és egyéni foglalkozások szervezése (különösen az agressziókezelő és helyettesítő, a szociális készségfejlesztő, a konfliktuskezelő, a munkaerőpiaci, önismereti és személyiségfejlesztő tréningek);

- a tanulássegítő programok;
- a közösségi jóvátételi, a sérelem okozását tudatosító programok és a helyreállító technikák (konferenciámódszerek, mediáció, egyéb közösségi konfliktuskezelési technikák) alkalmazása;
- a strukturált szabadidő eltöltését elősegítő programok;
- az egyéni pszichológiai, mentálhigiénés és életvezetési tanácsadások.

A pályázati forrásból megvalósuló új projektlem megvalósítása várhatóan 2018-ban kezdődik meg.

Családi Döntéshozó Csoportkonferencia módszer

„A Családi Döntéshozó Csoportkonferencia módszerének alkalmazása a helyreállító igazságszolgáltatás eszköztárszerének azon eleme, amely alkalmas arra, hogy megerősítse az elítéltek esetében a zárt intézeti keretek között tapasztalt pozitív viselkedésváltozással együtt járó folyamatokat, hozzájárul ahhoz, hogy még az egyén szabadulását megelőzően felszínre kerüljenek mindazok a körülmények és kriminogén tényezők, amelyek kritikusak lehetnek a reintegrációjának eredményessége szempontjából”⁹.

A társadalomba való visszailleszkedés minden esetben a családi környezettel kezdődik. A bűnelkövető nem csak a társadalom ellen követte el bűncselekményét, hanem annak saját családjá is áldozatául esik. Fontos tehát, hogy szabadulását megelőzően lehetőségeihez mérten helyreállítsa a családi kapcsolatait, hogy a későbbiekben közösen, egymást támogatva tudjanak a visszailleszkedés folyamatában részt venni.

A visszaesés szempontjából a hazai és külföldi szakirodalmak egyaránt a családi – támogató – környezet hiányát tartják az egyik legnagyobb rizikófaktornak, így a bűnismétlés megelőzése érdekében nélkülözhetetlen az ezzel való foglalkozás. Sokszor a családok ugyan hazavárják szerettüket, azonban eszközök és kellő ismeret hiányában nem tudják, hogyan álljanak mellé.

A BvOP ezekre a kihívásokra, élethelyzetekre kíván reagálni azzal, hogy bűnmegelőzési célú javaslatot fogalmazott meg az NBT részére, a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia (a továbbiakban: Stratégia) 2018/2019. évi cselekvési tervének előkészítéséhez.

Bevezethetősége érdekében elengedhetetlen az érintett személyi állomány kiképzése, amely magában foglalja a téma iránt érdeklődő bv. pártfogó felügyelők mellett a reintegrációs tiszteket, börtönlelkészeket és pszichológusokat is.

Mediáció alkalmazása a büntetés-végrehajtásban

A Bv. tv. közvetítői eljárás lefolytatását fegyelemsértés miatt indult ügyben teszi lehetővé, amennyiben az elítélt másik elítélt sérelmére követte azt el.

Ha az érintettek az eljárásban való részvételüket önként vállalják, és tevékeny megbánáson alapuló írásbeli megállapodás jön létre közöttük, a fegyelmi eljárás megszűn-

9 Schmehl J. (2015) p. 3.

tetésre, a fegyelmi fenytés pedig felfüggesztésre kerül. A közvetítói tevékenységet a jogszabály szerint kizárólag a személyi állomány erre kiképzett tagja végezheti¹⁰.

A fentiekben foglalt feladat végrehajtására a középírányító szerv összesen 55 fő reintegrációs tiszt kiképzéséről gondoskodott. Fontos mindemellett kiemelni, hogy a Bv. Szervezethez integrált bv. pártfogó felügyelők egy része is rendelkezik közvetítói eljárás folytatására szakképesítéssel, az újonnan felvételre került pártfogók közül pedig már többen megszerezték a végrehajtáshoz szükséges képesítést (jelenleg összesen 15 fő).

A Bv. Szervezethez integrált bv. pártfogó felügyelők – korábbi munkahelyükön – a büntető ügyekben alkalmazható közvetítói tevékenységről szóló 2016. évi CXXIII. törvény alapján számos esetben végeztek közvetítói eljárást a bűncselekmény elkövetői és áldozatai között, amelyek jelentős többsége eredményes volt. A szervezeti átalakításra a Bv. tv. elfogadását követően került sor, amely új perspektívát nyitott a Bv. Szervezet számára, tekintve, hogy a jogszabály nem tesz különbséget abban, hogy a személyi állomány reintegrációs tisztje vagy a bv. pártfogó felügyelő folytassa le az eljárásokat. Kapacitásbeli okok miatt ugyanakkor a bv. pártfogók részéről erre csupán minimális mértékben volt eddig lehetőség.

Az új jogintézmény alkalmazására lassú ütemben került sor. Míg 2015-ben csupán 9 esetben, 2016-ban már 54 ügyben folytattak közvetítói tevékenységet, ezek közül 2 eset a fogvatartottak között fennálló konfliktusok feloldását célozta meg. Az idei évben eddig 13 alkalommal alkalmazták a mediáció módszerét.

A bv. intézetek álláspontja szerint a mediációs eljárást azért nem tudják széles körben alkalmazni, mert kevés azoknak a fegyelmi ügyeknek a száma, amelyekben a jogszabály lehetőséget biztosít közvetítói tevékenységre az ügyek súlya miatt, vagy az érintett fogvatartottak valamelyike nem vállalja az abban való részvételét. A fenti esetek mindegyikében tevékeny megbánáson alapuló megállapodás született, amely alátámasztja a jogintézmény létjogosultságát.

Megállapítható, hogy a jogintézmény bevezetését követő jelentősebb előrelépés a 2016. évben mutatható ki. A fegyelmi ügyekben alkalmazott közvetítói tevékenység száma ugyanakkor az idei évben jelentős mértékben visszaesett.

Tekintettel arra, hogy a közvetítói tevékenység olyan alternatív módszer a büntetés-végrehajtás eszköztárában, amely alkalmas mind az egyes fegyelmi eljárások, mind a fogvatartottak közötti egyéb konfliktusok kezelésére, a szakterület kiemelten kezeli az ezzel összefüggő feladatok végrehajtását. A módszer minél szélesebb körben történő alkalmazásának kiterjesztése azért is fontos, mert az eljárás során a mediátor csupán irányítja a kommunikációt, azonban a döntést az abban érintett fogvatartottak saját maguk hozzák meg. Ez jelentős mértékben hozzájárul a felelősségvállalásuk kialakításához és fejlesztéséhez, továbbá az általuk írásban lefektetett vállalásaik megtartása a fogva tartás rendjének fenntartását is elősegíti.

Hosszabb távú célkitűzés lehet a módszer resztoratív célú alkalmazásának bevezetése, amelyre korábban csekély számban voltak már kísérletek. Önkéntes alapon bevont, vagy elleni bűncselekményt elkövető elítéltek vállalták, hogy közvetítói eljárás keretében beszélnek olyan, más elítéltek által elkövetett bűncselekmények áldozataival, akik vagyon elleni cselekmények miatt szenvedtek el sérelmeket. Ennek

¹⁰ 2013. évi CCXL. törvény [171. § (1)-(2) bekezdései]

folytatása azért is fontos, mert a felek az eljárás végén más-más aspektusból értékelik az áldozattá/elkövetővé válás folyamatát.

Az elítélt oldalát tekintve a módszer alkalmas arra, hogy a sértett által elszenvedett mentális sérelmeket, tetteinek következményeit közvetlenül felismerje, képes legyen azonosulni az áldozat érzéseivel és a megbánását verbális módon is kifejezze bocsánatkérés formájában. Az áldozat számos olyan körülményt ismerhet meg az elkövetőről, amely a bírósági tárgyalásokon közvetlenül nem derül ki: tetteinek motivációja, elkövetéskor aktuális élethelyzete, életútja. Ezen ismeretek birtokában az áldozat képes lehet utólag feldolgozni az elszenvedett pszichés sérelmeket, és az elítéltek társadalmi reintegrációját tekintve elfogadóbbá válhat. Ez utóbbi feladatok végrehajtásában elsődlegesen a bv. pártfogó felügyelők tölthetnek be kulcsfontosságú szerepet.

A fentiekben foglaltak mérlegelésére a BvOP javaslatot fogalmazott meg a Stratégia 2018/2019. évi cselekvési tervének előkészítéséhez.

Összegzés

Összességében megállapítható, hogy a bv. pártfogó felügyelői személyi állomány az elmúlt három évben a nehézségek ellenére is sikeresen helytállt. A PFO számos olyan feladatot hajtott – és hajt – végre, amelyek jelentős mértékben hozzájárulnak a bv. pártfogó felügyelői szakma fejlődéséhez.

A pályázati úton megvalósított országos és helyi szintű projektek a közvetlen célcsoport szakmai fejlődését segítették elő, a közvetett célcsoport részére szervezett foglalkozások pedig eredményes társadalmi reintegrációjukat szolgálják.

Az együttműködő partnereinkkel való közös munka kézzelfogható eredménye az újonnan belépő bv. pártfogó felügyelők részére biztosított képzések szervezése, ezáltal szakmai ismereteik bővítése, felkészítésük a pártfogói hivatásra. Az elítéltek munkaerőpiaci helyzetének javítására fordított erőfeszítések egyre nagyobb arányban járulnak hozzá megélhetésük stabilitásához, amely családi kapcsolataik fenntartását és megerősítését is eredményezi.

A statisztikai alapú kockázatértékelési mérőeszköz kidolgozása és validálása hosszú folyamat. Eddig közel ötszáz kérdőív elemzésére került sor. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy minél több adat áll rendelkezésünkre, annál pontosabban megállapítható az egyén bűnisméltlési kockázata. A megkezdett tevékenység folytatása tehát elengedhetetlen, amely az idei év egyik fontos feladata.

A közösségi foglalkoztató – mint új alternatív intézmény – a büntetés-végrehajtás eszköztárát bővíti az elkövetkező években, megvalósítása „zöld utat” kapott. Elindítása komoly kihívást jelentő feladat, azonban az intézmény nyújtotta szolgáltatások és programok jelentős mértékben fogják támogatni a bv. pártfogó felügyelők munkáját, és hozzájárulnak az érintett célcsoport közösségi integrációjához.

A Családi Döntéshozó Csoportkonferencia alkalmazásának jövőbeli bevezetése, valamint a mediáció – mint előremutató konfliktuskezelési módszer – kiterjesztése olyan eszközt adhat a reintegrációs szakterület kezébe, amely tovább növelheti a Bv. Szervezet által kitűzött célok eredményes megvalósulását.

Felhasznált irodalom

- Bogotján Róbert (2015): A zsúfoltság csökkentésének útjai a börtönépítésen túl. Börtönügyi Szemle, 1. szám, p. 26-41.
- Juhász Ferenc – Juhász Júlia – Nagy-Mitró Lilla – Somogyi Zsófia Borbála (2017): A bűnismétlés megelőzéséhez kapcsolódó büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői szakmai feladatok (Segédanyag)
- Schmehl János (2015): A neveléstől a reintegrációig: a fejlődés útja a legjobb gyakorlatok tükrében. Börtönügyi Szemle, 1. szám, p. 1-4.
- Schmehl János (2015): Új utakon a büntetés-végrehajtás. Belügyi Szemle, 11., p. 27-52.
- Somogyi Zsófia Borbála (2016): A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői tevékenységek fejlesztése. Börtönügyi Szemle, 3. szám, p. 63-77.

Felhasznált jogszabályok

2013. évi CCXL. törvény, a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról.
2015. évi XLII. törvény, a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról.
1991. évi IV. törvény, a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról.
2016. évi CXXIII. törvény, büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről.
- 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet, a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről.